

БУЛГАН АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН 2016-2020 ОНД БАРИМТЛАН АЖИЛЛАХ МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

2016.08.22

Булган

Булган аймгийн Засаг даргын 2016-2020 оны мөрийн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь ард иргэдээ орон нутагтаа элбэг хангалуун, аз жаргалтай, эрх чөлөө, эрдэм боловсролтой, урам зоригтой ажиллаж, амьдрах нөхцөл бүрдсэн аймаг болгон хөгжүүлж, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, аймгийн ИТХ-ын бодлого шийдвэрийг хэрэгжүүлж “Хүний төлөө эдийн засаг”-ийг цогцлоож, “Хөгжлийн төлөө **ЗӨВ** бодлого” барьж ажиллахад оршино.

Аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрийн гол онцлог нь:

- Эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх төрийн бодлогыг аймгийнхаа онцлогт тохируулан боловсруулж, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх өндөр чадавхтай, зөв зохион байгуулалттай, хариуцлагатай удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх
- Боловсрол, соёл, уламжлалт зан заншил, хөдөлмөрч уламжлалыг дээдлэн, хөгжлийн тулгуур хүн, өрх гэр бүлийг хөгжүүлэх
- Аймаг, сумын хөгжил, айл өрхийн амьдралын түвшнийг дээшлүүлж ажиллаж амьдрах нөхцлийг сайжруулах

НЭГ. ХҮН-НИЙГМИЙН ХӨГЖИЛ

Хүний хөгжлийг бүх талаар дэмжиж, үндэсний өв уламжлал, орчин үеийн дэвшилтэт соёлыг шингээсэн иргэдийг төлөвшүүлж, урлаг гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлж, соёл урлагийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг сайжруулна.

Боловсрол, соёлын үйл ажиллагаанд багш, эцэг эх, суралцагсдын хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, боловсрол олгох үйл явцыг бүх нийтийн хамтын хариуцлага болгоно.

Эрүүл мэндийн салбарын удирдлага, менежментийг сайжруулж, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлж, эрүүл, аз жаргалтай амьдралыг цогцлоон бүтээнэ.

1.1 Боловсрол:

Аймгийн хэмжээнд 2015 оны байдлаар СӨБ-ын насны буюу 2-5 насны 5000 гаруй хүүхдээс СӨБ-д 4157 хүүхэд хамрагдаж байна. Үүнээс 70 хувь нь байнгын бүлэгт, 30 хувь нь нүүдлийн цэцэрлэгээр дамжин сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшиж байна. Цэцэрлэгийн байнгын бүлгийн хүүхдийн тоо 2011 оноос хойш жил бүр тогтмол өсч байгаа бөгөөд 2020 он гэхэд суурь оноос 30 хувь өсөхөөр байна. Сүүлийн жилүүдэд төрөлт ихсэж, СӨБ-ын насны хүүхдүүд нэмэгдэж, тэр чинээгээр цэцэрлэгүүдийн хүчин чадал ашиглалтын индекс нэмэгдэж, хүчин чадал хүрэхгүй байх, нэг бүлэг суух хүүхдийн норм хэтрэх зэрэг асуудлууд тулгарч байна.

Сургуулийн насны буюу 6-17 насны нийт 1200 хүүхдээс ЕБС-д 9357 хүүхэд хамрагдаж байна. 14 сургууль 2 ээлжээр, 9 сургууль 1 ээлжээр тус тус хичээллэж ээлжийн коэффициент 1.5 пункт байна. Хүүхдийн тоо нэмэгдэж байгаатай холбоотойгоор зарим барилга, байгууламж өнөөгийн нөхцөл шаардлага, хүүхдийн сурах орчинд тохирохгүй, барилгын насжилт өндөртэй болсон зэргээс шалтгаалан зарим сумдын сургуулийн хичээлийн байр, хүүхдийн дотуур байр, цэцэрлэгийн өргөтгөл шинээр барих, барилгад их засвар хийх хэрэгцээ байна.

Аймгийн хэмжээнд 660 гаруй багш, сурган хүмүүжүүлэгчид боловсролын үйлчилгээг хүргэхээр ажиллаж байгаагаас 60 хувь нь 35 хүртэл насны 10 хүртэл жил ажиллаж байгаа залуу багш нар байна. Багш нарын мэргэжлийг дээшлүүлэх, ур чадварыг нэмэгдүүлэх, багш нарын технологийн сантай болох тэргүүний багшийн арга зүй технологийн цахим сантай болох ажлын бэлтгэл хангагдсан хэдий ч энэ ажлыг эрчимжүүлэх, үр дүнг нь нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

Иргэдийн сурч боловсрох, хөгжих эрхээ эдлэхэд нь бүх талын дэмжлэг үзүүлж, суралцах, хөгжих таатай орчныг бүрдүүлж, багш мэргэжлийн үнэлэмж, заах арга, ур чадварыг дээшлүүлж, оюунлаг, бүтээлч иргэдийг төлөвшүүлнэ.

- 1.1.1 Боловсролын салбарын удирдах ажилтан, багш сурган хүмүүжүүлэгчдийг чадваржуулах, ур чадвар, заах аргыг сайжруулан, боловсролын салбарын хүний нөөцийг бэхжүүлнэ.
- 1.1.2 Бүх шатны боловсролын сургалтын чанар, үр дүнг нэмэгдүүлж багш, сурагчдын олимпиад, уралдаан, тэмцээн, сурлагын чанар, амжилтыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.3 Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, иргэдийг бүх шатны боловсролд хамруулах, насан туршийн боловсролын бүтэц, үйл ажиллагааг шинэчилж, иргэдийн хэрэгцээнд нийцсэн сургалт, үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
- 1.1.4 Сургууль, цэцэрлэгийн гадна, дотно сургалтын орчныг тохижуулах, хүүхдэд ээлтэй сурах орчин бүрдүүлэх, сургууль, цэцэрлэгийг интернэтэд бүрэн холбох, “Цахим сургууль-Цахим сургалт” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.5 Боловсролын салбарын байгууллагуудын барилгын өргөтгөл барих, их засвар хийх, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагуудыг тоглоомжуулах ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулна.

1.2 Эрүүл мэнд:

Аймгийн хэмжээнд нялхсын эндэгдлийн 17 тохиолдол бүртгэгдэж, амьд төрсөн 1000 хүүхдэд 17.2 ногдож байгаа нь улсын дунджаас 1.9 промилээр өндөр бөгөөд нялхсын эндэгдлийн 76,5 хувийг нярайн эндэгдэл эзэлж, 1000 амьд төрөлтөнд ногдох нярайн эндэгдэл 13.2 байгаа нь улсын дунджаас 3.0 промилээр өндөр байна.

0-5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн 19 тохиолдол бүртгэгдэж, амьд төрсөн 1000 хүүхдэд 19.2 ногдож байгаа нь мөн улсын дунджаас 0.9 промилээр өндөр үзүүлэлттэй байна.

2015 онд нас баралтын нийт 347 тохиолдол бүртгэгдсэн нь өнгөрсөн оноос 10 хувиар нэмэгдэж, нас баралтын түвшин 1000 хүн амд 5.8 байна. Эмнэлгийн нас баралт өмнөх оны мөн үеэс 4 тохиолдол буюу 6,2 хувиар нэмэгдсэн байна.

Осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтын 50 тохиолдол бүртгэгдэж, нийт нас баралтын 14,4 хувийг эзэлж байна. Өмнөх оны мөн үеэс 19,0 хувиар нэмэгдэж 10000 хүн амд ногдох осол, гэмтлийн шалтгаант нас баралт 8.3 хувь байна.

Аймгийн хэмжээнд сүүлийн 5 жилийн байдлаар хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаанд /10,000 хүн амд/:

1. Амьсгалын замын эрхтэн тогтолцооны өвчин 1448.3 /8738 тохиолдол/
2. Цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчин 1254.0 /7566 тохиолдол/
3. Хоол шингээх эрхтний өвчин 1206.6 /7280 тохиолдол/
4. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин 806.7 /4867 тохиолдол/
5. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин 437.9 /2642 тохиолдол/

Халдварт бус өвчлөлийн нийт 36816 тохиолдол бүртгэгдэж, өмнөх оны мөн үеэс 22,1 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. 2015 онд артерийн гипертензийн эрт илрүүлгийн үзлэгт 8536 хүн буюу хамрагдвал зохих хүн амын 66,2 хувь, чихрийн шижин хэв шинж-2 өвчний үзлэгт 8686 хүн буюу 64,6 хувь нь хамрагдсан.

Аймгийн хэмжээнд халдварт өвчний нийт 394 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 65.3 байгаа бөгөөд нийт өвчлөлийн 218 буюу 55,3 хувийг зонхилон тохиолдох БЗДХ, үүнээс 31,2 хувийг тэмбүү, 41,3 хувийг трихомониаз, 27,5 хувийг заг хүйтэн эзэлж байна. Бэлгийн замаар дамжих халдвар Булган, Хишиг-Өндөр, Орхон, Хангал, Бугат, Могод, Баян-Агт, Сайхан сумдад улс, аймгийн дунджаас өндөр үзүүлэлттэй байна.

Сүрьеэгийн шинэ өвчлөлийн 60 тохиолдол бүртгэгдсэн нь нийт халдварт өвчний 15,2 хувийг эзэлж байна. Өвчлөл өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 5 тохиолдлоор нэмэгдэж, 10000 хүнд 9.9 тохиолдол бүртгэгдсэн.

Эрүүл мэндийн салбарын удирдлага, менежментийг сайжруулан, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг иргэдийн эрэлт хэрэгцээ, бодит шаардлагад нийцүүлэн шинэчлэн өөрчилж, материаллаг бааз, боловсон хүчнийг бэхжүүлэн, эрүүл амьдралын дадал хэвшлийг бий болгож эрүүл, аз жаргалтай амьдралыг цогцлоон бүтээнэ.

- 1.2.1 Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, хүн амын эрүүл мэндийн байдал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тандан судалж, хяналтын тогтолцоог сайжруулан, эрүүл мэндийг дэмжих, хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг өвөрмөц хэлбэрээр зохион байгуулан, иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролын түвшинг дээшлүүлнэ.

- 1.2.2 Халдварт өвчний тандалт сэргийлэлт, хариу арга хэмжээний бэлэн байдлыг сайжруулна.
- 1.2.3 Өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээг орчин үеийн дэвшилтэт болон уламжлалт анагаах ухааны аргаар үзүүлэн, тоног төхөөрөмжийг сайжруулна.
- 1.2.4 Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн нарийн мэргэжлийн эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний төрлийг нэмэгдүүлэн, эмчилгээ оношилгооны шинэ дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, иргэдэд сэтгэлд нийцсэн үйлчилгээ үзүүлнэ.
- 1.2.5 Сувилахуйн тусламж үйлчилгээ, сувилагчийн мэргэжлийн цогц үйл ажиллагаанд орчин үеийн шинэлэг аргуудыг нэвтрүүлнэ.
- 1.2.6 Эм зүйн шинжлэх ухааны шинэ аргуудыг орчин үеийн болон уламжлалт анагаах ухааны эмчилгээнд нэвтрүүлнэ.
- 1.2.7 Иргэдийн эрүүл мэнд, амь насыг аврагч, хүмүүнлэг сэтгэлтэй сайн дураараа цусаа хандивлагч донорын эгнээг өргөтгөн, сайн үйлсийг нь сурталчлан, тэдний эгнээнд иргэдийг өргөнөөр татан оролцуулна.
- 1.2.8 Эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг мэргэшүүлэх, давтан сургах хүний нөөцийн хөгжлийн аймгийн бодлогыг тодорхойлж, эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэн, залгамж халааг бэлтгэнэ.
- 1.2.9 Эрүүл мэндийн байгууллагуудын орчин нөхцлийг сайжруулан, мэдээллийн технологийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэн, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангана.

1.3 Нийтийн биеийн тамир, спорт

Аймгийн хэмжээнд 2015 оны байдлаар хүүхэд багачууд, залуучууд, насанд хүрэгчид, ахмадууд зэрэг 3000 орчим хүн спортын 18 төрлөөр секц, дугуйланд хамрагдаж байна.

Өнгөрсөн жилүүдэд “Шатар” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдын 80 хувь, насанд хүрэгчдийн 30 орчим хувь нь шатрын анхан шатны мэдлэг эзэмшсэн байна.

Үндэсний спортын өндөр амжилт үзүүлдэг бөх, морь, шагай зэрэг төрлүүдээс гадна үндэсний сурын харвааг орон нутгийн хэмжээнд сурталчлан хөгжүүлэх шаардлагатай байна.

Аймгийн брэнд спорт болсон цана, тэшүүр, волейбол, буудлага зэрэг спортын төрлүүдийн хөгжлийг одоогийн түвшнээс ахиулахад хэрэглэл материал, спортын барилга байгууламжийн хангалтыг сайжруулах зайлшгүй шаардлага байна.

Хүн амын дунд эрчимтэй нэмэгдэж буй хөдөлгөөний хомсдлоос урьдчилан сэргийлэх дасгал хөдөлгөөнөөр эрүүлжүүлэн, чийрэгжүүлэх талаар анхаарч тэдэнд зориулсан алхалт, гүйлт, дугуйн зам бүхий ногоон байгууламж дутагдалтай байна.

Хүүхэд багачууд, залуучуудад спорт, олимпизмийн мэдлэг мэдээлэл өгөх, спортоор хичээллэгчдийн заал танхимын тохижилт, хэрэглэл материалаар хангах үүсгэл санаачлагыг дэмжих зэрэгт анхаарах шаардлагатай.

Бүх нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлж, эрүүл амьдралын дадал хэвшлийг дэлгэрүүлж, спортыг бүх нийтийн үйл хэрэг болгож, эрүүл, аз жаргалтай амьдралыг цогцлоон бүтээнэ.

- 1.3.1 Тамирчдын хөгжих, уралдаан тэмцээнд оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэхэд анхаарч, амжилт гаргах, алдаршуулахад бодлогоор дэмжиж ажиллана.
- 1.3.2 Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх таатай орчин нөхцлийг бүрдүүлнэ.
- 1.3.3 Спортын тодорхой төрлүүдийг /үндэсний сур, цана, тэшүүр, бөхийн төрлүүд, волейбол, бокс, буудлага, таеквандо, хөнгөн атлетик г.м/ түлхүү хөгжүүлэх чиглэлээр бодлого боловсруулж хэрэгжүүлнэ.
- 1.3.4 Спортын салбарын материаллаг баазыг нэмэгдүүлэх ажлыг үе шаттай зохион байгуулна.

1.4 Соёл, урлаг

Аймгийн хэмжээнд Хөгжимт жүжгийн театр, Төв номын сан, Музей, Булган сумын соёлын ордон, 15 сум 1 тосгонд соёлын төвүүд соёл урлагийн үйлчилгээг хүргэн ажиллаж байна. 2013-2016 онд “Морин хуур” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, иргэдийн морин хуур хөгжмийн талаарх мэдлэг

дээшилж, тус хөгжмөөр хичээллэгсдийн тоо 700-д хүрсэн билээ. Иймд үндэсний уламжлал, өв соёлоо өвлүүлэх, хөгжүүлэх чиглэлээр арга хэмжээ, хөтөлбөрүүдийг үргэлжлүүлэн, хэрэгжүүлэх хэрэгцээ байна.

2015 онд аймгийн нутаг дэвсгэр дээрх дурсгалыг тоолоход нийт 559 төрлийн 2528 ширхэг дурсгал тоологдсон. Шинээр 254 төрлийн 726 ширхэг дурсгалыг бүртгэн баримтжуулсан бөгөөд дээрх дурсгал бүхий зүйлийг нийтэд сурталчлан таниулах шаардлагатай байна.

Соёл, урлагийн байгууллагын мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалт 2015 онд ХЖТ 83.0 хувь, Төв номын сан 76.0 хувь, Музей 89.0 хувь, сумдын соёлын төвүүд 81 хувь дундаж 82 хувьтай байгаа нь өнгөрсөн жилийн үзүүлэлттэй харьцуулахад 0.5 хувиар нэмэгдсэн хэдий ч мэргэжлийн урлагийн байгууллагын мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалтыг 100 хувьд хүргэх зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байна.

Сумдын соёлын төвүүдийн материаллаг баазыг нэмэгдүүлэх тал дээр анхаарч ажиллах шаардлагатай бөгөөд 2008 оноос хойш техник, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл хийгдээгүй байна.

Бүрэгхангай, Рашаант, Дашинчилэн, Баян-Агт сум соёлын төвүүдэд үе шаттайгаар их засвар хийсэн. Баяннуур, Хангал, Гурванбулаг, Сайхан, Хутаг-Өндөр сумын соёлын төвүүдийн барилгын засварын зураг төсвийг хийлгэж, гүйцэтгэл хүлээгдэж байна.

Аймгийн ХЖТ нь суудлын хүрэлцээ муугаас гадна барилгын ашиглалтын хугацаа дуусах шатандаа орж шинээр чанар, хүртээмжтэй барилга барих хэрэгцээ шаардлагатай байна. Төв номын сан болон Музейн барилгын өргөтгөл хийх, улмаар үйлчлүүлэгчдийн тоог нэмэгдүүлэх ая тухтай соёлын үйлчилгээний газруудыг бий болгох нэн шаардлагатай байна.

Үндэсний өв уламжлал, орчин үеийн дэвшилтэт соёлыг шингээсэн иргэдийг төлөвшүүлж, урлаг гоо зүйн боловсролыг дээшлүүлж, соёл, урлагийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжин өргөжүүлж, аймаг сум, багийн түвшинд “Соёлын довтолгоон”-ийг эхлүүлнэ.

- 1.4.1 Соёл урлагийг хөгжүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх, соёл урлагийн ажилтнуудыг сургах, давтан сургах ажлыг ээлж дараатай зохион байгуулж, мэргэжлийн урлагийн байгууллагуудын мэргэжилтэй боловсон хүчнийг нэмэгдүүлнэ.
- 1.4.2 Соёлын байгууллагуудын материаллаг баазыг сайжруулах, зарим сумдын “Соёлын төв”-үүдийг шинээр барих, их засвар хийх, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, мэргэжлийн боловсон хүчнээр хангах ажлыг бодлогоор шат дараатай хэрэгжүүлнэ.
- 1.4.3 Гадаад харилцааг өргөжүүлж, үндэсний соёл урлагийг сурталчилж, соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.
- 1.4.4 Үндэсний уламжлал, өв соёлоо өвлүүлэх, хөгжүүлэх чиглэлээр хөтөлбөр боловсруулж үндэсний наадгай сур харваа, шагай харвааг түгээн дэлгэрүүлэх холбоо, багуудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.4.5 Музейн үзмэрийн сан хөмрөгийг нэмэгдүүлэх, түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалын зүйлсийг хамгаалах, үзмэрийг гадаад, дотоодод сурталчилах үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
- 1.4.6 Номын фонд баяжилтыг нэмэгдүүлж, сумдын номын сангуудын орчин нөхцлийг сайжруулан үйл ажиллагааг өргөжүүлнэ.

1.5 Хүн ам, хөдөлмөр, нийгмийн хамгаалал

Аймгийн нийт хүн амын 58.2 хувь нь хөдөлмөрийн насны хүн ам эзэлж байгаа хэдий ч манай аймаг хангай бүсийн хэмжээнд хамгийн бага ажиллагсадтай буюу 27.0 мянган хүн амтай. Энэ нь нийт ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжтой хөдөлмөрийн насны хүн амын 25.5 хувь нь ажилгүй, орлогогүй байна гэсэн үг юм.

Сүүлийн жилүүдэд ажлын байр нэмэгдэж ажилгүйдлийн түвшин буурч байгаа гэх боловч тухайн ажлын байр нь байнгын тогтвортой биш ажиллах хүчний өрсөлдөх чадвар муу, мэргэжилгүй ажилгүй иргэдийн эзлэх хувь өндөр байна. Үүнээс гадна ажлын байрны хүрэлцээ муу олноор нь ажлын байраар хангах томоохон үйлдвэр, аж ахуйн газрууд хомс, жижиг дунд үйлдвэр, нөхөрлөл, бүлэг хоршоо нь зах зээлд өрсөлдөх чадвар дутмаг байгаа зэрэг нь ажилгүйдэл өсч, өрхийн орлого нэмэгдэхгүй байх шалтгаан болж байна.

Хөдөлмөр эрхлэлт

Хүн амыг тогтвортой ажлын байраар хангаж, орлогын байнгын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх, нийгмийн халамж үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг сайжруулж, иргэдийн нийгмийн хамгааллын тогтолцоог боловсронгуй болгоход бодлого үйл ажиллагаагаа чиглүүлнэ.

- 1.5.1 Аймгийн оюутан залуучууд, МСҮТ-үүдийг төгсөгчдийн нэгдсэн судалгааг гаргаж, аймгийн нийгэм, эдийн засгийн бодлоготой уялдуулан шинэ залуу боловсон хүчнийг дэмжих зорилгоор “Булгандаа ирлээ” хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлж, төгсөгчдийг ажлын байраар хангасан хувийн хэвшлийн байгууллагуудыг дэмжин хамтран ажиллана.
- 1.5.2 Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, хоршоо, нөхөрлөл, өрхийн болон фермерийн аж ахуй хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх замаар ажлын байр бий болгон ажилгүйдлийг бууруулан иргэдийг тогтвортой ажлын байраар хангана.
- 1.5.3 Хөдөлмөрийн бүтээмжийг нэмэгдүүлж, ажлын байрны эмх цэгцийг сайжруулах чиглэлээр холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн хуулийн хэрэгжилтийг ханган бодлого хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлэх, бүх шатанд нийгмийн зөвшлийн 2 болон 3 талт гэрээг /хамтын гэрээ/ байгуулан ажиллана.

Нийгмийн халамж хамгаалал, хүүхэд гэр бүл

2013 оны судалгаагаар аймгийн хүн амын ядуурлын түвшин 23,7 хувьтай байгаа нь манай аймагт амьжиргааны түвшин доогуур өрхийн тоо их, ядуурал өндөр байгааг харуулж байна. Энэ нь өрхийн орлогыг нэмэгдүүлж, нийгмийн халамжийг зөв зохистой, тэгш хүртээмжтэй хүргэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Иргэдийн нийгмийн халамж, даатгалын талаар хууль эрх зүйн мэдлэг хомс, энэ талын сургалт сурталчилгааны ажил дутмаг хийгдсэний улмаас эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдалгүй иргэн урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношлогоонд хамрагдаж чаддаггүй, аймаг, улсын эмнэлэгт хэвтдэггүй, хөнгөлөлттэй эмээр үйлчлүүлдэггүй, өвчин нь эцсийн шатандаа оношлогдож нас баралт ихсэж, дундаж наслалт буурдаг байдал хүн амын өсөлтөнд сөргөөр нөлөөлж байна.

2015 оны жилийн эцсийн байдлаар шинээр 267 гэр бүл гэрлэлтээ бүртгүүлж, 52 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулсан нь 2013 онтой харьцуулахад гэрлэлт 37 болж буурч, гэр бүл салалт мөн онтой харьцуулахад 14 тохиолдлоор өссөн байна. Насанд хүрээгүй иргэдээс үйлдсэн гэмт хэрэг, түүнд холбогдсон хүүхдийн тоо 2013 оныг 2015 онтой харьцуулахад буурч байгаа хэдий ч гэр бүлийн хүчирхийлэлээс үүдсэн дуудлага, хүүхдийн эрхийн зөрчил тохиолдлын тоо, шүүхээр гэр бул цуцлалт, хүүхдийн асран хамгаалагчийг тогтоох түүнтэй холбоотой гэр бүлийн шинжээчийн дүгнэлт гаргах тохиолдол тоо өсөх хандлагатай байна.

- 1.5.4 Асран хамгаалагчгүй, хөдөлмөрийн чадваргүй, хөгжлийн бэрхшээлтэй, орон гэргүй иргэдийг асрах, сувилах үүсгэл санаачилгыг дэмжин ажиллаж, тэдэнд зориулсан халамжийн үйлчилгээний төвүүдийг бий болгоно.
- 1.5.5 Нийгмийн даатгал, халамжийн үйлчилгээг өргөжүүлж, мэдээллийн нэгдсэн системийг боловсронгуй болгон иргэдэд хүндрэл чирэгдэлгүй хөнгөн шуурхай үйлчлэх, зөвлөгөө өгөх цэгийг бий болгон нийгмийн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх талаар арга хэмжээ авч ажиллана.
- 1.5.6 Гэр бүлийн хүчирхийлэл болон хүүхдийг эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачлагуудыг дэмжин хүүхдэд ээлтэй орон нутаг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн хүүхдийн сурч хөгжих орчин нөхцлийг сайжруулна.
- 1.5.7 Хүүхэд, залуучууд, эмэгтэйчүүд, ахмадын чиглэлээр төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны уялдаа холбоог сайжруулж, бодлогоор дэмжин хамтран ажиллана.
- 1.5.8 Жендэрийн тэгш байдлыг хангах тухай хуулийн хэрэгжилтийг сайжруулж, шийдвэр гаргах түвшин дэх эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ

2.1 Эдийн засаг

2015 оны байдлаар ДНБ 307,9 тэрбум төгрөг, нэг хүнд ногдох ДНБ 5.1 сая төгрөг байна. Эдийн засгийн голлох салбар болох хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл ДНБ-ий 61.5 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд 2015 онд 189.4 тэрбум төгрөгний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэсэн байна.

Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжиж, технологийн дэвшилд суурилсан үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, баялгийг бүтээж, орлогыг нэмэгдүүлж, сэтгэл хангалуун аз жаргалтай амьдралыг хамтдаа бүтээнэ.

2.1.1 Бизнесийн таатай орчинг бүрдүүлж, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийг жил бүр нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих

2.2 Хүнс, хөдөө аж ахуй

Мал аж ахуйн салбар 140.9 тэрбум төгрөгийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэснийг төрлөөр нь авч үзвэл: 55334.3 тн үй ааи ои àõ, 41230.3 тн үй ааи литр ñ¿, 1942.1 тн үй ааи ои íîñ, 281.9 ои íîîéóõ, 792.8 мянган ширхэг арьс, шир бэлтгэсэн байна.

Аймгийн хэмжээнд Мал эмнэлэг, үржлийн 52 нэгж ажиллаж, нэг мал эмнэлэгт 60,2 мянган мал ноогдож байна.

Мал, амьтны 8 төрлийн халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд 788,6 мянган мал, амьтан хамруулсан боловч 11 төрлийн халдварт, гоц халдварт өвчнөөр 585 мал, амьтан өвчилж хорогдсон байна.

Сүүлийн 5 жилийн дунджаар жилд үр тариа 29705 га-д тариалж 43075 тн ургац, төмс 816 га-д тариалж 8452,5 тн-ыг, хүнсний ногоо 327 га-д тариалж 3621 тн ургац хураан авч, үр тарианы нэгжийн дундаж ургац 15,2 цн байгаа нь улсын дунджаас дээгүүр үзүүлэлт юм.

Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн “Ногоон хувьсгал”, “Атрын гурав дахь аян” “Чацаргана” үндэсний хөтөлбөрүүдийг амжилттай хэрэгжүүлсний үр дүнд газар тариалангийн үйлдвэрлэл ихээхэн нэмэгдэж, дотоодын хэрэгцээг буудай, төмс 100 хувь, хүнсний ногоо 77,4 хувиар хангаж байгаа нь улсын дунджаас дээгүүр үзүүлэлт болж байна.

Аймгийн хэмжээнд малын тоо 3.2 сая толгойд хүрч, малын тоо толгой эрчимтэй өссөн, байгаль цаг уурын өөрчлөлтийн улмаас бэлчээрийн даац ихээхэн хэмжээгээр хэтэрч байна.

Мал эмнэлэг, ариун цэврийн лабораторийн хог хаягдлыг халдваргүйжүүлэх боломж муу, энгийн шатаах зуух ашигладаг, вакцины хадгалах болон химийн бодис хадгалах зориулалтын өрөө байргүй, лаборатори хоорондын тусгаарлалтгүй байна.

Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд дэвшилтэт шинэ техник, технологи нэвтрүүлэлт, мэргэжилтнүүдийн хүрэлцээ дутмаг, ихэнх талбай зориулалтын усалгааны системгүй гэх дутагдалтай талууд байна.

Хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарыг аймгийн эдийн засгийн хөгжлийн тэргүүлэх чиглэл болгон, байгаль, цаг уурын өөрчлөлтөд дасан зохицсон, дэвшилтэд технологид суурилсан бэлчээрийн болон эрчимжсэн мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, бэлчээр, тариалангийн талбайг нөхөн сэргээх, малын үүлдэр угсаа, ашиг шимийг сайжруулах, эрүүл мэндийг хамгаалах, нэгж талбайгаас авах ургацын хэмжээг нэмэгдүүлэх ажлыг шинэ шатанд хүргэнэ.

2.2.1 Мал үржлийн ажил, үйлчилгээ, малын чанарыг сайжруулж, эдийн засгийн өсөлтийг хангана.

2.2.2 Бэлчээрийг зохистой ашиглах, эзэмшүүлэх, хамгаалах, талхлагдсан бэлчээрийг нөхөн сэргээх замаар бэлчээрийн даацыг нэмэгдүүлнэ.

2.2.3 Хөдөөгийн иргэдийн хөдөлмөр, хөрөнгөөрөө хоршин ажиллаж, орлогоо нэмэгдүүлэх боломж, нөхцлийг бүрдүүлнэ.

2.2.4 Мал эмнэлгийн үйлчилгээний олон улсын жишиг, стандартын шаардлагад нийцсэн, үйл ажиллагааны шуурхай, нэгдмэл байдлыг хангасан тогтолцоог бүх шатанд бүрдүүлж, мал эмнэлгийн нэгжүүдийг чадавхижуулж, мал бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хариуцлагыг өндөржүүлж, халдварт өвчингүй, тайван байдлыг тодорхой бүс нутгаар тогтооно.

2.2.5 Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд дэвшилтэт шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх ажлыг эрчимжүүлж, усалгаатай талбайг нэмэгдүүлэн, эргэлтийн талбайн ашиглалтыг сайжруулах замаар тогтвортой ажлын байр бий болгоно.

- 2.4.5 Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөж, газар болон газрын хэвлийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 2.4.6 Амьтан, ургамлын удмын санг хамгаалж, нөхөн сэргээх замаар өсгөн үржүүлэх, үр өгөөжийг дээшлүүлнэ.
- 2.4.7 Ус, цаг уурын урьдчилсан мэдээний чанар, шуурхай байдал, мэдээллийн хүртээмжийг нэмэгдүүлж, үйл ажиллагааг сайжруулна.

2.5 Аялал жуулчлал

Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг 256 аж ахуйн нэгж байгуулагдсан бөгөөд үүнээс 96 нь идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байна.

Манай аймагт гадаадын 8688, дотоодын 58736 гаруй жуулчин ирсэн бөгөөд өмнөх оноос гадаадын жуулчин 22,1 хувиар буурсан байна.

Аймгийн хэмжээнд 300 гаруй ортой 70 орчим зочид буудал ажиллаж байгаагаас одоогоор нэг нь ч улсын зэрэглэлд ордоггүй, энэ нь шаардлага хангахгүй байна.

Аялал жуулчлалын салбарыг эдийн засгийн үр өгөөжтэй, байгальд ээлтэй, салбарын нэг болгоно.

- 2.5.1 Аялал жуулчлалын менежментийг сайжруулж, аялал жуулчлалыг эрчимтэй хөгжүүлэх арга замыг судлан тогтоож, жуулчдын сонирхол, хэрэгцээг хангахуйц арга барилыг нэвтрүүлнэ.
- 2.5.2 Байгалийн үзэсгэлэнт болон түүх, соёлын дурсгалт газар, рашаан сувилал, дэд бүтэц зэрэг давуу талаа түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, салбарын үйлчилгээний чанар стандартыг сайжруулж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

2.6. Төсөв, санхүүгийн бодлого

2015 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн төсвийн орлогод 18,1 тэрбум төгрөг орж орлогын төлөвлөгөөг 3,2 хувиар буюу 561,9 сая төгрөгөөр давуулан биелүүллээ. 2016 оны эхний хагас жилийн байдлаар аймгийн татварын хэлтэст 1712 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 34974 татвар төлөгч иргэн бүртгэлтэй байна. Татварын бүх төрлийн тайланг цахимаар авч байгаа ба цахим тайлангийн хамралт 80,0 орчим хувьтай байна.

Төсвийн нийт зардал 50,9 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 0,3 тэрбум төгрөгөөр өсч төлөвлөснөөс 3,3 тэрбум төгрөг буюу 6,1 хувиар хэмнэгдсэн гүйцэтгэлтэй байна. Улс, орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 65 хөтөлбөр, төсөл арга хэмжээнд зориулж 12,0 тэрбум төгрөг зарцуулса байна.

Дээрх хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээний тендерийг холбогдох хуулийн дагуу зохион байгуулж, худалдан авах ажиллагааны төлөвлөгөө 88,6 хувьтай байна.

Төсвийн тухай хууль, шилэн дансны тухай хуулийн дагуу төсөв санхүү, худалдан авах ажиллагаатай холбоотой үйл ажиллагааг ил тод мэдээлж ажиллаж байна.

Аймгийн төсөв, санхүүг хариуцлагатай, ил тод, үр ашигтай удирдаж, орон нутгийн хөгжлийг дэмжинэ.

- 2.6.1 Татварын бааз суурийг өргөтгөх, татвар ногдуулах, хураах үйл ажиллагааг шинэ шатанд хүргэн төсвийн орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 2.6.2 Орон нутгийн төсвийн эх үүсвэрийг хамгийн оновчтой, үр ашигтай хуваарилж хэрэгжүүлэх, төсвийн ил тод байдлыг ханган ажиллана.
- 2.6.3 НББүртгэл, аудит дотоод хяналтын тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэх, аж ахуйн нэгж байгууллагын бүртгэл хөтлөлт, тайлан гаргалтыг сайжруулах замаар төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, зарлагын хэмнэлтэд эерэг нөлөө үзүүлэх, бүх шатны удирдлагад санхүү эдийн засгийн оновчтой шийдвэр гаргахад арга зүйн туслалцаа үзүүлнэ.
- 2.6.4 Санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд бүх талын зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлэх, бодлогын удирдамжаар хангана.

ГУРАВ. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖИЛ

Дуусаагүй барилга угсралтын болон шинээр барихаар төлөвлөж буй зураг төсөв хийгдсэн зам, барилгын ажлын хөрөнгө оруулалт дутагдалтайгаас зураг төслийн ач холбогдол буурах

хандлагатай. Нийтийн орон сууц нь дулаан алдагдал ихтэй хэрэглээний халуун усны шугамгүй хуучин технологитой, сумд шилэн кабелиар холбогдсон боловч хэрэглэгчид түүний үр өгөөжийг бүрэн хүртэх боломжгүй, суурин газрын хаягжуулалт стандарт бус, шуудангийн үйлчилгээ хугацаа алддаг зэрэг асуудал оршиж байна.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, мэдээлэл холбоо, барилгын салбарыг хөгжүүлж, орон нутгийн иргэдийн ая тухтай амьдрах орчин нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

- 3.1.1 Аймаг, орон нутгийн авто замын сүлжээг сайжруулж, зарим сумын төвийн авто замыг хатуу хучилттай болгоход улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөс гадна гадаадын хөрөнгө оруулагчид, дотоодын хувийн хэвшлийн оролцоо, хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 3.1.2 Аймгийн төвийн авто зам, замын байгууламжийг сайжруулах, нэвтрүүлэх чадварыг дээшлүүлэх, автомашины зогсоолыг шинээр барих ажлыг үргэлжлүүлнэ.
- 3.1.3 Бүсчилсэн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан босоо тэнхлэгийн хатуу хучилттай авто замыг эхлүүлнэ.
- 3.1.4 Булган суманд нийтийн тээврийн үйлчилгээг тогтмолжуулж, алсын сумдад хүргэх шуудангийн үйлчилгээний тоог нэмэгдүүлнэ.
- 3.1.5 Аймгийн төв болон сумдад бий болох шинэ суурьшлыг бүсүүдэд эрчим хүчний асуудлыг шат дараатайгаар шийдвэрлэж, эрчим хүчний хангамж муутай, доголдолтой газруудад шинэчлэл хийж, сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг бий болгоно.
- 3.1.6 Хэрэглэгчдэд сүүлийн үеийн дэвшилтэт технологийн гурвалсан болон шилэн кабелийн үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- 3.1.7 Баригдаж дуусаагүй барилга байгууламжуудыг дуусгахад анхаарал хандуулж, орон сууцны хорооллыг байгуулж, иргэдийн амьдрах орчинг сайжруулна.
- 3.1.8 Иргэдийн оролцоотой газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт хийж, газрын нөөцийг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй зөв зохистой ашиглана.

ДӨРӨВ. ЗӨВ ЗАСАГЛАЛ

Хүний нөөцийн нэгдсэн бодлого батлагдаагүйгээс хөдөө орон нутагт албан хаагчид тогтвор суурьшилтай ажиллахгүй байна. Төрийн жинхэнэ албаны удирдах болон гүйцэтгэх албан тушаалд төрийн албанд ажиллаж байсан мэдлэг, туршлага дутмаг албан хаагчид томилогдон ажиллаж байгаа нь Төрийн албаны тухай хууль тогтоомжид заасан мэргэшсэн тогтвортой төрийн албыг бүрдүүлэхэд хүндрэлтэй байна.

Өнгөрсөн 3 жилд аймгийн хэмжээнд төрийн жинхэнэ албаны 210 сул ажлын байр жил бүр давтан зарлагдаж байгаагаас хөдөө орон нутагт залуу мэргэжлийн албан хаагчид тогтвортой ажиллахгүй байгаа нь харагдаж байна. Үүнээс үүдэн тодорхой салбаруудад бодлогын хэрэгжилт алдагдах, Төрийн захиргааны төв болон Нутгийн захиргааны байгууллагуудаас жил бүр явуулж буй мэргэшүүлэх сургалт үр дүнгүй болох эрсдэлтэй байна.

Төрийн албан хаагчдад өгч байгаа хэрэглэгчийн үнэлгээ нь эерэг байгаа хэдий ч төрийн албаны үйл ажиллагаа доголдолтой, нийгмийн болоод нийт иргэдийн нийтлэг эрх ашгийн төлөө бус, байгууллагын соёл төлөвшөөгүй, хариуцлагагүй, ажил мэргэжлийн ур чадвар сул, хүнд сурталтай гэсэн шүүмжлэл нийгэмд байсаар байна.

Манай аймаг нь хөрш зэргэлдээ улс болон гуравдагч орнуудтай хамтран ажиллахаар санамж бичиг байгуулсан боловч эдийн засгийн бодитой үр дүнд хүрээгүй байна.

Төвийн болон орон нутгийн хэвлэл, мэдээллийн байгууллагуудтай хамтын ажиллагаа хангалтгүй, аймгийн албан ёсны вэб сайтын бүтэц иргэдэд ойлгомжгүй, шинэчлэл дутмаг, орон нутгийн телевизгүйн улмаас иргэдэд мэдээлэл тэгш хүрэхгүй байна.

Төрийн зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллагуудаар хийж гүйцэтгүүлэх ажлын хөрөнгийн эх үүсвэр байхгүйн улмаас хамтын ажиллагаа сул байгаа зэрэг тулгамдсан асуудлууд байна.

Төрийн албаны уламжлал шинэчлэлийг хослуулан, шийдвэр гаргахад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлж, хяналт шинжилгээ, дотоод аудит тогтмолжсон, эдийн засгийн үр өгөөжтэй гадаад харилцааг бэхжүүлэн, **ИРГЭНДЭЭ ОЙР ҮЙЛЧИЛДЭГ, МЭРГЭШСЭН, ТОГТВОРТОЙ ТӨРИЙН АЛБЫГ ТӨЛӨВШҮҮЛНЭ.**

- 4.1.1 Зөв, оновчтой, үр өгөөжтэй бодлого, үйл ажиллагааг үр дүнд хүргэхийг зорьж ажиллах
- 4.1.2 Төрийн албанд, ахмад үеийнхээ мэдлэг чадвар, дадлага туршлага, арга барил, хандлагыг тусган авч, ахмад, дунд, залуу үетэйгээ хамтран ажиллана.
- 4.1.3 Засаг, захиргааны анхан шатны нэгж багийн хөгжлийг бүх талаар дэмжиж, бэхжүүлэх
- 4.1.4 Төрд тангараг өргөж, хариуцлага хүлээсэн бүх шатны төрийн албан хаагчдаа үнэнч шударга, ёс зүйтэй, тогтвор суурьшилтай, сэтгэл хангалуун ажиллаж, амьдрах орчин нөхцлийг бүрдүүлж, Хүний нөөцийн бодлогыг боловсруулан хэрэгжүүлж, байгууллагын соёл, хандлагыг төлөвшүүлнэ.
- 4.1.5 Нутгийн удирдлагын байгууллагын үйл ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг хангаж, иргэдэд хүргэх мэдээллийг өргөжүүлж, цахим хэлбэрээр мэдээлэл, үйлчилгээ авах бололцоо, нөхцлийг сайжруулна.
- 4.1.6 Аливаа шийдвэр гаргахдаа иргэд, олон нийтийн саналыг авч, нийгмийн бүлгүүдийн оролцоонд тулгуурлаж, олонхийн эрх ашгийг дээдэлсэн зөв бодлого гаргаж, хэрэгжүүлнэ.
- 4.1.7 Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнг бодлого боловсруулах, төлөвлөлтийн шатанд тусгах, ашиглах чадавхийг бүх шатны байгууллагад бий болгоно.
- 4.1.8 Бодлого төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтын бүх үе шатанд олон нийтийн оролцоог хангах, олон нийтийн хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, санхүүжүүлэх арга замыг тодорхой болгох, үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг байнгын үйл явц болгон тогтмолжуулж, үр нөлөөг дээшлүүлнэ.
- 4.1.9 Гадаад харилцааг өргөжүүлж шинэ шатанд гарган, бизнес эрхлэгчдийг холбож өгнө.

ТАВ. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙ, БАТЛАН ХАМГААЛАХ, АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ

Хууль хяналт, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагууд нийтийн хэв журам сахиулах, гамшиг ослын аюулгүй байдлыг хангах, орчны аюулгүй байдал, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах чиглэлээр төрийн болон орон нутгийн бодлого, шийдвэрийг хэрэгжүүлж, хууль тогтоомжийн дагуу хамтран ажиллаж байна. Төрийн байгууллагаас авлигын эсрэг явуулж буй үйл ажиллагааны үнэлгээ 2015 онд 63 оноотой, бүртгэгдсэн албан тушаалын эсрэг гэмт хэрэг өнгөрсөн оны мөн үетэй адил байна.

Орон нутгийн хамгаалалтад тулгуурласан батлан хамгаалах бодлого, зорилтыг хэрэгжүүлж, цэргийн жинхэнэ болон гэрээт цэргийн албыг хуулийн дагуу зохион байгуулан иргэн-цэргийн харилцааг бэхжүүлж байна.

Хууль тогтоомжийн сургалт, сурталчилгаа хөдөөгийн багт, иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн байдлаар зохион байгуулагдахгүй байгаа тул олон нийтэд эрх зүйн боловсрол олгох ажилд шинэчлэл хийх шаардлагатай байна.

2016 оны 7 сарын байдлаар 167 гэмт хэрэг бүртгэгдэж, гэмт хэргийн илрүүлэлт 64.7 хувьтай байна. Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн дотроос санаатай болон болгоомжгүй хүний амь насыг хохироосон гэмт хэргүүд өсөж, Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг, танхай, байгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг, хулгай, малын хулгай, иргэдийн эрх чөлөө, эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэргүүд дийлэнх хувийг эзэлж байгаа ч өмнөх оны мөн үеэс буурсан байна.

2015 оны байдлаар объектын гал түймрийн 42 тохиолдол гарсан нь өнгөрсөн оны мөн үеэс 30 хувиар өссөн бөгөөд нийт гал түймрийн 76 хувь нь хөдөөгийн сумдад гарсан байна. Ой хээрийн түймрийн тохиолдол 34 гарч өмнөх оноос 68 хувиар өссөн. Сум, багийн түвшинд объектын болон ой хээрийн гал түймэр унтраах техник, багаж хэрэгслээр хангагдаагүй нь гал түймрийн аюулыг бууруулахад хүндрэлтэй байна.

Аймгийн Цагдаагийн газар, Улсын бүртгэлийн хэлтэс, Шүүхийн шинжилгээний албаны барилгын байрны хүрэлцээ муутай байдлыг шийдвэрлэж, нийтийн хэв журам хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологийг өргөнөөр нэвтрүүлэн үр дүнтэй ашиглах хэрэгтэй байна.

Авлига ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлж, нийтийн албаны ёс зүйг өндөржүүлэн, олон нийтийн эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх замаар төрийн албаны

сахилга хариуцлагыг дээшлүүлнэ. Хууль хяналтын болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, иргэний аюулгүй АМЬДРАХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЭХ зорилгоор эрсдэлд суурилсан удирдлага, шуурхай бэлэн байдлыг хангана.

- 5.1.1 “Иргэний эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, сум, байгууллагад эрх зүйч мэргэжилтэн, иргэний эрх зүйн хөтөч бэлтгэн, хууль зүйн туслалцааг иргэд, байгууллагад үзүүлнэ.
- 5.1.2 Байгууллагын авлигын эсрэг үйл ажиллагааны төлөвлөлт, хэрэгжилтийг сайжруулж хяналт тавин байгууллагын шударга түвшний үнэлгээг нэмэгдүүлнэ.
- 5.1.3 Нийтийн хэв журам хамгаалах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг иргэд, олон нийт, аж ахуйн нэгж байгууллагын оролцоонд түшиглэн зохион байгуулж, хяналт, хамгаалалтын үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологи нэвтрүүлэхийн зэрэгцээ тодорхой төрлийн гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлнэ.
- 5.1.4 Хууль хяналт, үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын үйл ажиллагааг хуулийн дагуу дэмжиж, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл, ажиллах нөхцлөөр хангаж, хууль сурталчлах, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд хамтран ажиллана.
- 5.1.5 Төрийн цэргийн бодлогын хүрээнд батлан хамгаалах бодлого, зорилтыг орон нутагт хэрэгжүүлж, эцэг-эх, цэрэг-дайчид, төр захиргааны байгууллагын холбоог нэмэгдүүлж, ирээдүй болсон хүүхэд, залуучуудад эх оронч үзэл төлөвшүүлнэ.
- 5.1.6 Байгалийн аюулт үзэгдэл, болзошгүй гамшгийг тандан судлах, урьдчилан мэдээлэх тогтолцоог орон нутагт бүрдүүлж, гамшгийн эрсдэл, эмзэг байдал, хохирлыг бууруулах зорилгоор олон нийтэд тулгуурласан удирдлагын тогтолцоог нэвтрүүлэн гамшигтай тэмцэх чадавхийг бэхжүүлнэ.

**ХҮНИЙ ТӨЛӨӨ ЭДИЙН ЗАСГИЙГ ЦОГЦЛООЖ,
ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨӨ ЗӨВ БОДЛОГЫН ТӨЛӨӨ ХАМТДАА**